

BARÁTOK TÁRSASÁGA

(SOCIETY OF FRIENDS)

ÍRTA:

SZİMONIDESZ LAJOS

B U D A P E S T
I. MÉSZÁROS UCCA 66.

A BARÁTOK TÁRSASÁGA

(Society of Friends.)

„Nem a wormsi országgyűlés, még kevésbé az austerlitzi, Waterlooi, peterlooi vagy akármicsoda ütközet *a modern történelem legnevezetesebb eseménye*, hanem egy olyan dolog, amit a legtöbb történész gondtalanul mellőzött, mások meg bizonyos nevetséggel tárgyaltak: t. i. az, *hogy Fox György bőrruhát csinált magának*. Ez az ember, az első kvéker s mesteriségére nézve varga, egyike volt azoknak, kiknek az Universum isteni ideálja méltóztatott durvább vagy tisztább alakban kijelenteni magát s az ismeretlenség és földi mellőztetés minden burkán át kimondhatatlan borzalommal, kimondhatatlan szépséggel tetszett leragyogni lelkükre: akiket ezért joggal hirdetnek prófétának, istentől megszálltaknak vagy éppen isteneknek, amint némely korban történt.”

Így kezdi Carlyle, mikor Sartor Resartusában a „Barátok Társasága” alapítójára keríti a beszéd sorát. Ilyen nyitány után megsokszorozódó érdekléssel kell figyelmünket a „Barátok Társaságának” a vallására fordítanunk.

Fox György.

Fox György 1624-ben született Draytonban (most Fenny Drayton) a leicesteri grófságban. Szegény takács fia volt s suszterséget tanult. Komoly természete 20 éves korában ütközött ki, mikor két káplán-unokatestvérével a nottinghami vásárra ment s azok ott sör mellett ülve le akarták itatni. Nagyon megharagudott rájuk, az asztalra csapta a pénzt s otthagya őket. De otthon se talált nyugtot. Látta, hogy a papok se mindig komoly dolgokkal foglalkoznak, látta kortársainak a könnyelműségét s megszólalt benne a belső szó, hogy meg kell hasonlnia velük. Vándorolni kezdett. Keresi a magányt, olvas és tanul, messze földet bejár, hogy híres papok prédikációit meghallgassa, de kételyeit egyik sem tudja eloszlatni. 1646-ban rájön arra, hogy „az oxfordi és cambridgei tanulás nem elég ahhoz, hogy valaki Krisztus tanítványa legyen” s hogy a hívőnek nem kell tudósnak lennie, ha isten lelke avatja azzá. Lelkében érzi, hogy ő is eme isten által felavatottak közé tartozik, hirdetni kezdi meggyőződését s érte szakít környezetével. Meggyőződésének az alapja az, hogy egy egyházban, egy szektában sem az isten igaz szavát hirdetik, csak a bibliát, ez pedig régi kijelentés, amit az isten mindennap új világosságok gyújtásával egészít ki és pótol is.

1649-ben Nottinghamban beleszól a pap beszédébe. A pap 2. Pét. 1. 19-ről prédikál. Textusa így hangzik: „És vagyon igen erős bizonyosságunk: a próféták beszéde, melyet hogy követtek, mint a setéségben világoskodó lámpást, jól művelitek, míg a nap megvilágosodik és a hajnalcsillag feltámad a ti szíveitekben”. A pap a „próféták szavát” a szentírással azonosítja. Fox felugrik és közbekiált: „Nem, nem az írás, hanem a lélek az, ami a szent prófétákat beszédre és írásra készítette”. Vallásháborítása

óriási feltűnést kelt, azonnal elfogják, bilincsekbe verik és börtönbe hurcolják. A bíróra azonban hatást tesz a halálosan komoly férfi fellépése, rokonszenvet is érez iránta, leveteti bilincseit és kezesség ellenében szabadon bocsátja.

Ettől a naptól kezdve Fox élete folytonos munka- és tanúbizonyosság a maga igazai mellett, amit elég gyakran szakítanak meg hosszabb és rövidebb ideig tartó börtönbüntetések, népítéletekkel, félholtra verésekkel és egyéb üldözésekkel fűszerezve. Az istentiszteletekbe való bekiabálás sokszor felkeltette Fox és hívei ellen a népharagot. De ez nem akadályozta őket abban, hogy amire a lélek készítette őket, azt hangosan ki ne mondják s sokszor odakiáltották a szószerk felé: „Gyere le onnan te csaló, te béres, te antikrisztus szolgája és Izmael fattya!” A fanatizált nép sokszor szaladt össze arra a hírre, hogy „itt a bőrnadrágos ember, az a kerekfejű gazfickó” s verte el Foxot úgy, hogy félholtnak hitték. Ő azonban még fanatikusabb tudott lenni. Mikor Leichfieldbe menet félholtra verték, újra feltápázkodott, elhajította a kalapját, leszakgatta magáról a kabátját s odakiáltotta a dühödt tömegnek: „Jertek megint, itt a fejem, üssetek tovább!” Egy durva fickó még egyszer végigvágott rajta, de a tömeg megszégyenülten engedte Foxot útjára.

Követői hasonlóképpen túrik a gúnyt, a gyűlöletet és az üldöztetést. Amíg Fox vagy tízszer volt börtönben (Darby 1650, Carlisle 1653, (itt halálra is volt ítélve), London 1654, Lancaster 1656, Lancaster 1660, 1663, Scarborough 1666, Worcester 1674), addig Anglia egyéb börtönei szintén az ő híveivel voltak tele. Az 1650-es években 1000 híve,ült börtönben, 1660-ban 3170 volt letartóztatva. Az angol egyházak komolyan igénybevétték azokat a törvényes kiváltságokat, melyekkel sikerült körülbástyázniuk magukat, mint azt az új isteni kijelentést prédikáló, erkölcsben tiszta, érzésben komoly mozgalom hívei, akik magukat a „világosság fiainak” (Children of Light) nevezték, nagyon sokszor tapasztalták.

Fox 1652-ben Swarthmoor Hallban telepszik le, ahol Feli bíró adott neki otthont. Felesége is híve volt. Férje halála után, 1669 aug. 28-án feleségül is ment hozzá s Foxnak eszméi terjesztésében hűséges társa volt.

Az 1653—6, évek kritikus korszakot jelentenek a mozgalom történetében. Ekkor születik meg Fox híveinek a lelkében az a gondolat, hogy mozgalmuk világot átfogó új vallás, amelynek politikai téren is reformáló hivatása és feladatai vannak, ami újabb üldöztetések és megpróbáltatások forrása lett számukra. 1655-ben esik a londoni mozgalom fejének, Naylor Jakabnak a megbolondulása. Naylor Jakab a kínzások és a börtönbüntetés hatása alatt az exeteri börtönben meghibbant, mikor néhány exaltait asszony messiásként üdvözölte, hódolatukat elfogadta s mikor a börtönből kiszabadulva messiási bevonulást rendeztek számára: a földre teregették elébe a ruháikat és *hossannát* kiabáltak, ez ellen sem tiltakozott. A katonaság tréfát nem ismerve „Zion új királyát” elfogta s a londoni parlament elé állította, amely az „irtóztató istenkáromlást” azzal büntette, hogy Naylor Jakabot rettenetesen megkorbácsoltatta, nyelvét tüzes vassal átszúratta, s a hóhérral B (lasphegy) bélyeget süttetett a homlokára.

A sok exaltációra visszavezethető esemény Foxra kijózanítólag hatott úgy, hogy ettől kezdve ő maga is fékezte ösztönös hevét és indulatait s híveit is csillapítani igyekezett. Hívei is észrevették, egyesek szemrehányásokkal is illették, hogy „más lett”, a változás azonban a mozgalom javára vált. A lehiggadás nem érintette komoly meggyőződéseit, az igaz-

mondás, eskü és háborúskodás dolgában azontúl sem ismert tréfát, amiről majdnem három éves fogság elszenvedésével tett bizonyoságot.

Világmissziója.

Tanait Angliában 1652-től 25, két évvel később 60 vándorprédikátor terjesztette. A mozgalom terjedt. Nemcsak egyszerű emberek csatlakoztak hozzá, hanem katonák és befolyásos politikusok is tisztelettel viselkedtek iránta. Carlisleből, ahol halálra volt ítélve, Cromwell őrnagya, Benson Gervase szabadította meg Foxot, Cromwell vonzódott hozzá. Mikor sok küzdelem árán Londonban is sikerült a mozgalomnak megvetnie a lábát, Fox érkezettnek látta az időt arra, hogy hitét az egész világon prédikálja s megvesse egy világvallás alapjait. 1670-ben kelt útra, járt Nyugatindióban, Barbadoes és Jamaika-szigetén, meg Északamerikában. Három év múlva, 1673-ban tért vissza megint a börtönbe, ahonnan 14 havi fogság után szabadult. 1677-ben másodszer ment térítő útra. Ezen Hollandiát és Németországot látogatta meg s néhány kisebb gyülekezetet alapított, amelyek nem soká állottak fenn. (Emden, Hamburg, Altona, Danzig, Griesheim, Worms mellett.)

Élte utolsó 15 évét azzal töltötte, hogy állandó levelezésben állott az egész világon szétszórt „barátaival”. 1691-ben meghült, két napra rá, január 13-án meghalt. Halála előtt néhány perccel azt mondta barátainak: „Ne kérdezzétek, hogy vagyok. Minden jól van. Az úr magja túlnő mindeneken, túlnő a halálon is!” Bunhill Fieldsben van eltemetve. Sírját polgárinál is egyszerűbb kő jelzi.

Fox, a „Barátok Társasága” megalapítója, rajongó volt. Szenvedélyes prófétája az igazságnak, odaadó barátja a szegényeknek, csupa lélek, indulat és érzés. Nem nagy tudós és nem nagy gondolkozó, de a világosság és az új isteni kijelentés, az emberi szabadság iránt való rajongása őt is, vallását is fölébe emeli minden tudománynak. Mint a rabszolgaság megszüntetésére irányuló mozgalom vezetője, az emberiség legnagyobb jótevői közé tartozik.

Ezeknek az érdemeknek a fényében még rajongásának megnyilatkozásai, műveltségének hiányai, szögletes modora is a nagyság bélyegeivé lesznek.

Penn Vilmos.

A „Barátok Társaságának” másik legkimagaslóbb egyénisége Penn Vilmos volt (1644—1718). Fox, a nép fia, az igazságért való rajongás, Penn Vilmos a műveltség és a bölcsesség megtestesülése a társaságon belül. Atyja tengernagy, aki Jamaika meghódításával örököltette meg nevét. Penn Vilmos Oxfordban tanul, ahol Loe Tamás nyeri meg Fox eszméinek. Szülei Franciaországba küldik utazni, hogy ez a bolondság kipárologjon a fejéből. Hazatérése után Írországból családjával egyik birtokán gazdálkodik. Corkban újra találkozik Loe Tamással s hogy e találkozás következményeképp Fox tanai egész életére kitörölhetetlen meggyőződésé érjenek benne. Penn Vilmos 1668-ban lesz a „Barátok Társaságának” tagja s az első, ami vele történik, hogy börtönbe jut. Mikor innen kikerül, atyjával hasonlít meg, mert nem akar engedni abból a barátai közt meghonosodott szokásból, hogy mindenkit tegezzen s atyját is tegezi, amit az nem hajlandó tűrni. Egy könyve megint börtönbe juttatta, ahol hat hónapot kellett töltenie. 1677-ben Fox György kíséretében Németországban és Hollandiában járt, ez az út azonban nem hozott maradandóbb eredményeket. Hazatérve megbékült atyjával, aki 1679 szept. 16-án őt tette meg vagyonának egyetlen örökösévé. A nagy örök-

ség egy részét egy amerikai követelés képezte az angol állammal szemben. II. Károly angol király 1681 márc. 4-én e követelés fejében Peim Vilmosra ruházta Amerikában, a Delawaretől nyugatra eső erdős területet, 5 földrajzi hosszúsági és három szélességi fok (40—43) terjedelemben, még pedig korlátlan tulajdonjoggal.

Penn Vilmos, ki már 1676-ban is szerzett magának Amerikában nagyobb terjedelmű földbirtokot, „szent kísérletre” szánta birtokát: olyan országot akart benne teremteni, amely politikailag és vallási tekintetben is a szabadság mintaképeül tekintessék. Államának, Pennsylvániának alapköve a polgári és vallási szabadság volt. Oly komolyan vette az egyenlőséget és a testvériséget, hogy abba az indiánokat is beleértette, akik ezért rendkívül ragaszkodtak hozzá és becsülték őt. Mikor Angliába visszatért, II. Jakab király az ő kedvéért 1300 hitsor sósát bocsátotta ki a börtönből. Jakab elűzése után 1692 márc. 14-én „hazaáruló mozgalmakban való részvétel gyanúja” -miatt megfosztották amerikai birtokaitól, amivel teljesen tönkretették. Kegyesztettsége azonban nem sokáig tartott. 1694 augusztus 20-án megint visszakapta birtokait, melyeket 1699-ben látogatott meg megint, második felesége és leánya kíséretében. Itt zavarok egész tömege várt rá, a régi szellem megromlott, a rabszolgák felszabadítása körül súlyos nézeteltérések merültek fel, a kvékereket várépítésre akarták kényszeríteni — úgy, hogy megint haza kellett térnie Angliába, hogy a kormánynál rendbehozza a dolgokat.

Itthon érte az utolsó csapás, melyet haláláig nem tudott kiheverni. Ford Fülöptől, jószágainak kormányzójától 2800 font sterlinget vett kölcsön, anélkül, hogy a kölcsönről, vagy a kölcsön visszafizetéséről barátainak szólt volna. A kölcsön fedezetéül lekötötte Pennsylvániát. Mikor a kölcsönt visszafizette, elfelejtette az adóslevelet megsemmisíteni. Közben Ford meghalt, özvegye és fia a kötelezvényt peresítették és kamatokkal együtt 14.000 font sterling megfizetését követelték Penntől, akit ez ügyből kifolyólag, háromnegyed évre az oldbaileyi börtönbe csuktak. Ott agyvérzés érte, ami megfosztotta őt emlékezetétől. Hat évi szenvedés után, 1718 július 29-én érte a halál, Jordansban (Buckinghamshire) van eltemetve.

Fox György és Penn Vilmos a „Barátok Társaságának” legnagyobb alakjai. Az egyik vallási rajongó, a másik korának tökéletes kultúr-embere, ketten együtt a vallásszabadság, az emberi testvériség, a jog-egyenlőség, a nők egyenjogúsítása és a képmutatás és kendőzés nélkül való komoly élet hatalmas gondolatainak a képviselői, kiknek az a céljuk, hogy a kereszténység eszményeit valósággá tegyék.

A kvéker vallás.

A „Barátok Társasága”, vagy amint közönségesen (gúnynéven) nevezik, a kvéker felekezet a kereszténységből nő ki. Kiindulási pontjuk az a nézet, hogy sem a biblikus kereszténység, sem a keresztény egyházak nem járnak a vallásosságnak azon az útján, amelyen az őskereszténység indult s mely a komolyan vallásos lelkeket kielégíthetné. Intézményeik, szokásaik, hivatalnokaik igen sok kívánni valót hagynak. Tanításaik sokszor ellentétben állnak a biblia tanaival és az emberekben levő benső világossággal is. Ez a benső világosság az az új alap, amely a bibliai kinyilatkoztatás alapján álló egyházaktól a „Barátok Társaságát” teljesen elkülöníti.

A „Barátok Társasága” új vallás, amely nem dobja teljesen sutba

a kereszténységet, de azt az alapjául szolgáló bibliával együtt a magavalóságos értékére redukálja.

A történeti kijelentés fölött áll Isten folytonos kijelentése. Nemcsak a biblia hősei, nagyjai és prófétái részesültek abban a kiváló megtiszteltetésben, hogy isten akaratának tudói és kijelentői lehettek; isten mindenkor, mindenkiiben kijelenti magát. Ez a kijelentés Fox szerint különös lelki élményként jelentkezik, a rajongás korszakának az elmúltával azonban a világosság, az értelem és lelkiismeret belső hangjával azonosul.

Ennek az új vallásnak a folytonos isteni kijelentés alapjára való helyezkedésen kívül egyik legfontosabb jellemvonása az, hogy a folytonos kinyilatkoztatás tényéből levonja azt a 17. században példátlan hitet, hogy a lélek szárnyalását nem szabad korlátok közé szorítani. A kvékereknek nincs szükségük hitvallásra, nekik az isteni kijelentés által közlendő új igazságokat szemjűhozó lélekkel kell várniok. A hitvallás hiánya léhatéltenné tette, hogy a kvékerek belső élete dogmatikai vitatkozásokban teljen el és azokban merüljön ki. Ezen a réven megmaradt tetterejüket az emberiség javára gyümölcsöztették az emberi jogokért s a felvilágosodásért való küzdelemben, saját körükben pedig a börtönmisszióval a belmisszió útmutatói lettek. A reformáció zászlajára írt lelkiismereti szabadságot a kvékerek váltották valóra először saját vallásukon belül, ők tették azt egy állam alapkövévé Pennsylvániában. A keresztény ember szabadságát ők építették ki az általános emberi jogok követelésévé. A rabszolgák felszabadításáért való elhatározott, komoly és önzetlen küzdelem Foxtól indul ki s a kvékerek vívják végig.

A nagy gondolat nemcsak gondolatvilágukra, hanem egyházi intézményeikre, mindennapi szokásaikra is rányomja bélyegét. A kvéker-vallás nem helyez súlyt szokásos formák között lefolyó istentiszteletekre, tulajdonképpen istenimádásuk nem imádságban, énekben és prédikációban nyilvánul meg, hanem egyedül a lélek varasából, a léleknek az isteni megnyilatkozás előtt való kitárulásából áll.

Istentiszteletük a „*silent worship*”, a „csend áhítata”, vagy áhítat csendje. Szótlánul gyűlnek össze, teljesen díztelen, de ragyogóan tiszta istentiszteleti termeikben s ott leülve szótlán elményedésbe merülve várják a lélek megnyilatkozásait. Igen sokszor úgy mennek szét, hogy egy szó nem törte meg áhítatuk csendjét. Máskor többen felszólalnak, sőt vannak olyan barátok is, akiket a gyülekezet felszólít arra, hogy a bennük buzgó lélekkel szolgáljanak a gyülekezetnek. Rendes papjaik, a „csend áhítata” mellett rendszeresített más istentiszteleteik nincsenek.

A kereszténység szertartásait feleslegeseknek tartják. Nincs keresztességük, nincs úrvacsorájuk, nincsenek szertartásaik, a lélek az, amit egyetlen vallásos értéknek tekintenek, ennek közlését azonban sem formákhoz, sem látható jelekhez nem kötik. Ebből folyik, hogy nem építenek templomokat, amiket Fox tornyosházaknak nevezett, termeikben nincs oltár, nincs szószék, nincs orgona, nincs harang, nincsenek szobrok és képek. A gyülekezeti éneket nem kultiválják. Előírászerű imádságaik nincsenek, a miatyánkot sem imádkozzák. Amit isten velük cselekedni akar, azt hívő lélekkel fogadják; sem azt nem tartják szükségesnek, hogy magukra és dolgaikra felhívják isten figyelmét, sem az nem jut eszükbe, hogy akaratát befolyásolják.

Teljes igazságra való törekvésük és minden külsőséggel való szakításuk jeléül nem esküsznek, még fogadalmat sem igen tesznek. Amit mondanak, az igaz s az angol bíróság szavukat eskü nélkül igaznak veszi. Térdet s fejet nem hajtanak senki előtt, magukat minden emberrel egyen-

lőnek tartják, mindenkit tegeznek. Életükben és viselkedésükben a legnagyobb egyszerűség és komolyság jellemzik őket. Fox bőrruhája a világ minden hiábavalóságától való elfordulás jelképe. Lármas, pompás mulatózások, táncok és komédiák nem vonzzák őket, azonban otthonukban annál szívesebbek és kedélyesebbek tudnak lenni s a kvéker házakban a béke és a szeretet levegője honol. Gyermekeiket rendkívül jól nevelik, a komoly tudományok és irodalom iránt nagy érdeklődéssel viseltetnek.

Szigorú erkölcsaik, komolyságuk, a világtól való elfordulás, az aszkétizmus ösvényeire, túlzásokba nem téved. Nincsenek ételtörvényeik, nem ismerik a bűnt, nem tesznek fogadalmakat, nem tagadják meg maguktól az élet természetes és komoly örömeit, nem vonulnak félre s nem kapcsolódnak ki az élet forgatagából, hogy a kegyesség különböző beteg formái között szentségre és hasonló elérhetetlen eszményekre törekedjenek, a hozzájuk tartozóktól nem követelnek megtérést és azzal kapcsolatos rendkívüli élményeket. Komoly eltökéltség és a társaság eszményeivel való azonosulás szándéka elég ahhoz, hogy valaki kvéker legyen.

Sokan vannak, akik sokkal őszintébbek önmagukhoz és a kvéker-gyülekezettel szemben, mintsem hogy a „Barátok Társaságához” csatlakoznának, mikor minden jószándékuk és igyekezetük mellett is tudják, hogy a múltaktól való teljes elszakadás ama magaslatára, mely a kvékereket jellemzi, úgy sem tudnak eljutni; az ilyenek csak „pártolói” lesznek a „Barátok Társaságának”.

Egyházi életükben az egyházi jogi formáknak, az egyházjognak, kötelező és kényszerítő paragrafusoknak nyomuk sincs. Gyülekezeteikben a férfiak és nők egyforma jogokkal bírnak, havonként tartott gyűléseiken megbeszélik dolgaikat, de határozatokat nem hoznak, hanem csak megállapodnak, vagy tanácsokat adnak, kerületi és tartományi gyűléseik is, melyek a gyülekezet képviselőiből állnak, hasonló hatáskörrel bírnak s közös ügyeik megérlelése céljából leveleket váltanak egymással. Közigazgatási méltóságokat nem ismernek, a feltétlen szükséges közigazgatási munkát titkárok végzik, azonkívül vannak igehirdetőik és az ifjúságot vezető felügyelőik. Híveiket nem adóztatják meg, minden szükségletüket, hatalmas missziói munkájukat önkéntes adományokból fedezik, intézeteiket alapítványokból tartják fenn.

Amíg a „Barátok Társasága” idáig jutott, az sok szenvedésbe és megpróbáltatásba került. Fox Györgyöt és híveit az angol állam *jmtà* hihetetlen büntetésekkel sújtotta olyan nézetekért, melyek vallása ma a legemberibb jogoknak számít és amelyek maguktól értetődők. Az istentiszteletekbe a maguk véleményét bekiabáló kvékerekre sokszor lesújtott a népharag s volt idő, mikor Anglia börtönei kvékerekkel voltak tele. Üldözték s államfelforgatóknak tartották őket az esküvel szemben elfoglalt álláspontjukért, börtönbe kerültek azért, hogy ha a különböző polgárháborúkban nem akartak fegyvert fogni s büntetéseket róttak ki rájuk, mert szokásuk szerint nem vették le kalapjukat, ha bíró előtt álltak. Elvi álláspontjukból kifolyólag megtagadták a tized fizetését s mikor 1664-ben hűségesküt kívántak tőlük, se pénzbüntetésekkel, se testi fenyegetésekkel, se vagyonuk elkobzásával nem tudták őket ennek letételére kényszeríteni. Inkább itt hagyták mindenüket s kivándoroltak Nyugatindia, mintsem hogy kényszeríteni hagyják magukat.

1689-ben, a III. Vilmos alatt készült türelmi törvény azután biztosította a kvékerek szabad vallásgyakorlatát is s csak azoknak helyezett börtönbüntetéseket kilátásba, akik a tized fizetését és a katonáskodást megtagadják. Ettől az időtől kezdve a kvéker-vallás szabadon terjed és

fejlődik. Angliában a 17. században rendkívül elterjedtek nézeteik. Számuk 100.000-re tehető. Az 1670—80 közé eső tíz évben 2820 kvéker köt házasságot, 9753 kvéker-gyermek születik, 1042 kvéker hal meg. A 18. század vége felé nagyon megfogynak, úgy hogy egész Angliában nem megy 20.000-nél többre a számuk. Az 1864. év a fordulópont. A kvékerkimutatás szerint ekkor Angliában, Walesben és Skótországbán mindössze 15.219 a barátok száma, akikhez még 5380 összejövétel-látogató járul, Írországbán 2812 kvéker van. Ettől kezdve számuk folytonosan nő. 1912-ben Angliában 405 gyülekezetben 19.612 kvéker él, Amerikában 119.000-re megy a számuk, Ausztráliában 560-an vannak, Franciaországban, Németországban, Dániában és Norvégiában szintén pár százan vannak.

Irányok.

A kvékereknek — különösen Amerikában — vannak különböző irányai is, amelyek nem mindig fértek meg egymás mellett. Vannak primitívek, akik még nemcsak a régi kvéker-szokásokat veszik komolyan, hanem a külsőségekhez is ragaszkodnak. Vannak *orthodox kvékerek*, akik a biblikus világnézet körében élnek, a Hicks Illésről nevezett *Hicksiták* (1820 körül) nacionalisták, elvetik Krisztus istenségét és egyéb dogmákat. A Hicksitákkal szembenálltak az „*evangélikus barátok*” (Evangelical Friends), akik 1837-ben Manchesterben el is szakadtak a „Barátok Társaságától”, még pedig azért, mert nem tudták keresztülvinni, hogy a belső világosság hitét a bibliai kinyilatkoztatás alá rendeljék. Penn Vilmos idejében voltak nedves (wet = liberális) és száraz (dry = szigorú) kvékerek, az északamerikai szabadságharcban pedig sokan jobban szerették hazájukat, mint elveiket s fegyvert is fogtak.

Jelentősége.

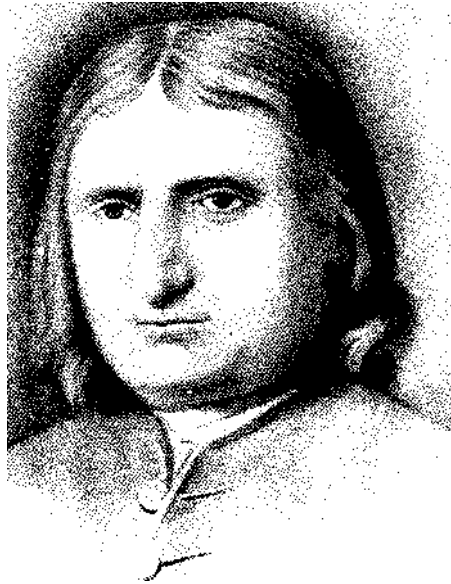
Fox György arról álmódott, hogy hite *világvallássá* lesz. Ezért a hitéért ült hajóra s utazta be a világot, hite azonban nem vált valóra. Mikor a mozgalom lendülete megtorpant, a „Barátok Társasága” rájött annak a tudatára, hogy nekik kis számuk mellett sem szabad elveszteniök hitüket saját hivatásukban. Hivatásuk az, hogy mélyebben bepillantsanak az élet igazságaiba s a szeretet műveiben való buzgósággal kárpótolják magukat azért, hogy elfordultak a világ haszontalanságaitól, az állam szolgálatában elérhető előnyökről és lehetőségekről való lemondás következtében felszabaduló energiákkal pedig a kereskedelemre vetették rá magukat. Jómódjukról sok alkotásuk és az átlagot többszörösen felülmúló áldozatkészségük tesz bizonyosságot. A kvékerek voltak az elsők, akik a börtönben sínylődők s az onnan teljes bizonytalanságba kiszabadulók gondozásával kezdtek foglalkozni, özvegyeiket, árváikat és szegényeiket igaz gyengédséggel támogatják, a rabszolgaság eltörlésének a kiharcolása az ő érdemük, vendégbarátságuk példaszerű, sokan jövedelmük tizedét önként felajánlják a szegények segítésére s szegényeiket oly összegekkel támogatják, ami nem csupán alamizsnamorzsa, hanem komoly segítség. Újabban sokat áldoznak a pogány misszióra. Legrégibb (1866) missziói állomásaik Indiában vannak, 32 misszionáriussal, Madagaszkárban 1867 óta dolgoznak (24 misszionárius, 183 gyülekezet, 2820 hívővel), Szíriában 1869 óta, Brumanában, Beirut mellett iskolát és kórházat tartanak fenn (16 misszionárius, 2 gyülekezet, 75 hívő, Kínában (1866) 14 misszionáriusok van, Ceylonban (1896 óta) 14 misszionáriusok.

Híveik száma mindenütt azért oly csekély, mert nem térítenek, hanem tanítanak és a velük rokonszenvezőket nem veszik fel „barátoknak”,

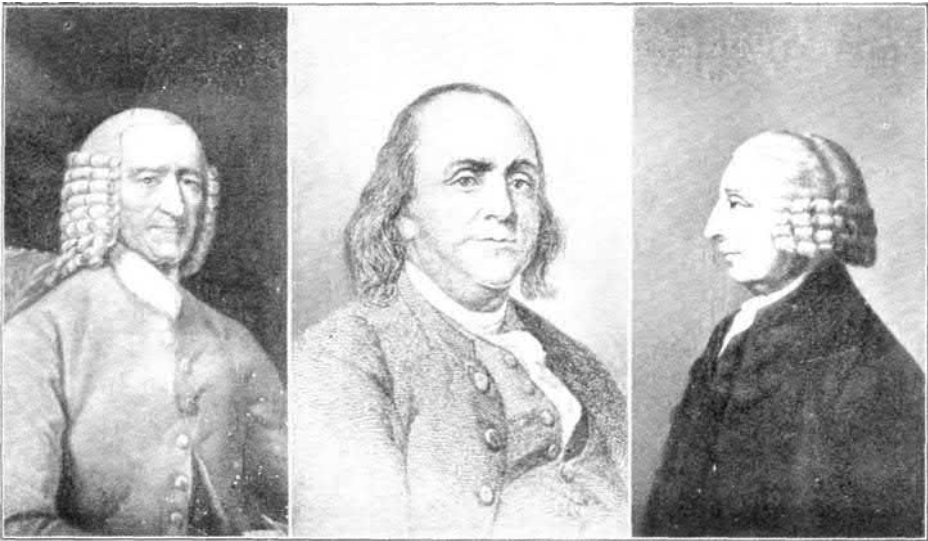
hanem csak „hozzájuk csatlakozóknak”. Vannak nyomdáik, könyvtáraik, traktatusokat terjesztenek, élénk részt vesznek a mértékletességi, az ópiumellenes, a rabszolgakereskedésellenes mozgalmakban, kimondottan békebarátok. Vasárnapi iskolákat tartanak s legérdekesebb alkotásaik az Adult-School-Movementek, amelyekben több mint százezer ifjú foglalkozik kvéker-szabadelvűséggel, a bibliával.

A „Barátok Társasága” új alapja, a folytonos isteni kijelentésben való hitük biztos és szilárd fundamentuma. Vallásuk dogmanélkülisége az egyéni vallásosság megbecsülése. Más vallások hagyományokhoz való ragaszkodását ellensúlyozza összetartásuk, szeretetben és jóságban való egységük. Becsületes életük, korlátoltság nélkül való szabadelvűségük, az emberiség örökkévaló érdekei iránt való különös érzésük kiemeli az e tekintetben színtelenebb vallásos közösségek közül. Az isteni kinyilatkoztatás egyéni mélységeibe való belátásuk, az emberek iránt való szeretetben gazdagságuk is jellegzetes vallási formává avatja a kvékert. Mindig kevesen voltak. Gondolataik azonban diadalmenetben járták végig a világot.

De nem a tömeg teszi: a Barátok Társaságának az értékét saját meggyőződésük szerint az igazság komoly keresése és elismerése, a lélek minden isteni mozzanat előtt való megnyílása, az igaz emberszeretet adja meg. Az, hogyha úgy élnek, mint azt Fox György kívánta barátaitól: világosságban, őszintén és szeretetben.

George Fox állítólagos arcképe. Hiteles képe nem maradt. Ennek az eredetijét John Wethered 1858-ban fedezte föl Londonban. A hátlapjára Geo. Fox volt írva s lehet, hogy Sir Peter Lely, Fox kortársa festette. Az eredeti a Swarthmore College-ban van.

Kiváló kvékerek. (Balról dr. John Fothergill, középen Franklin Benjámín, a villámhárító feltalálója, jobbról Barclay ezredes.)

William Penn tárgyal az indiánokkal. Az európai telepesek nagy része szabad prédának tekintette az új világot s vadakként bánt az indiánokkal. W. Penn megbecsülte őket úgy, hogy az indiánok soká atyjuknak mondták és legendákat beszéltek jóságairól.

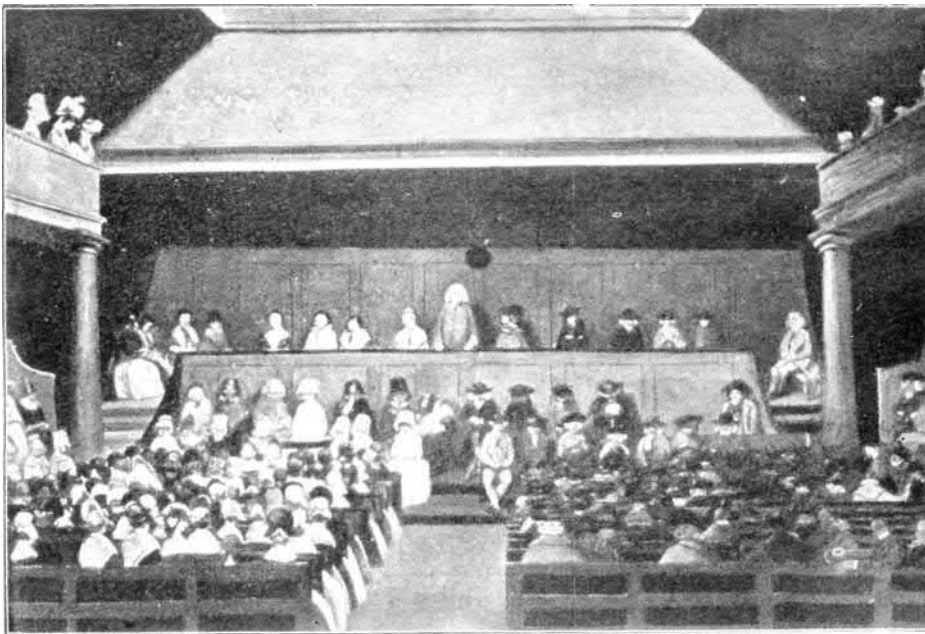
A „barátok” háza Near Swarthmore-ban (Anglia

A *Merion-ház* (Near Merion Station) Pennsylvániában. Ezek az egyszerű gyülekezeti hajlékok mutatják legjobban, mennyi kegyelet, puritán hajlandóság maradt meg a „Barátok társaságában”. Foxnak a „tornyos házak”-kal szemben tanúsított ellenszenvé még ma is eleven a kvékerekben. Gyülekezeti hajlékaik-szinté túlzottan egyszerűek.

Kvéker gyülekezeti ház Thirdhavenben. 1684-ben épült, a legrégebb kvéker gyülekezeti ház Amerikában. A helyen, ahol épült, G. Fox és W. Penn is járt.

Kvéker „csendes áhítat”. Régi angol metszet után.